

Albert Recio

Professor d'Economia de la UAB

Economia, ocupació i medi ambient: la necessitat d'un canvi de paradigma

>>

Sovint, les polítiques ecològiques són considerades mers obstacles al benestar imposats per una minoria de visionaris

<<

Queden pocs dubtes sobre la insostenibilitat del model actual de consum i producció. Però no estan clares les respostes que cal adoptar en l'esfera econòmica. El creixement econòmic segueix constituint l'eix central de la immensa majoria de propostes. Una idea que no es limita als economistes neolliberals, sinó que inclou bona part dels seus crítics (1). Malgrat tants anys de debats, el que es coneix com "ciència econòmica" segueix ignorant qüestions tan bàsiques com les necessitats i els processos reproductius de l'espècie humana i els processos naturals sobre els quals es desenvolupa l'activitat econòmica. La successió incessant d'innovacions tecnològiques ha alimentat el convenciment, entre els economistes i el públic en general, de la inexistència de límits. Per això, sovint les polítiques ecològiques són considerades mers obstacles al benestar imposats per una minoria de visionaris.

Tenim prou informació per saber que l'impacte de l'activitat econòmica sobre el medi ambient és complexa, global, i té importants efectes socials. Els impactes els podem caracteritzar en cinc grans categories: esgotament de productes minerals no reproduïbles, existents en quantitats limitades (per exemple, el petroli); trencament dels cicles reproductius d'espècies animals i vegetals per sobreexplotació i reducció de biodiversitat (com és el

(1) Per posar un bon exemple, podeu constatar la manera com l'economista postkeynesià R. Pollin liquida la qüestió de l'impacte ambiental en l'obra, per altres motius excel·lent, *Los contornos del declive*. Akal, 2005

cas de la pesca o la desforestació); saturació de l'espai (pels processos d'urbanització, l'agricultura, etc.); generació de residus inexistents a la natura; i sobreproducció de determinats productes presents a la natura que trenquen els cicles naturals (com és el cas del CO2 i l'efecte hivernacle). Aquesta varietat d'impactes obliga a considerar davant de cada proposta tots els seus possibles efectes negatius, doncs sovint les solucions parcials d'uns poden tenir efectes negatius en un altre (per exemple, el reciclatge redueix la necessitat de matèries primeres, però genera noves necessitats de consum energètic). I considerar-ne, a més, els impactes socials. Les desigualtats tenen el seu reflex ambiental: com més gran és el nivell de renda, més grans són els impactes sobre el recursos, i les crisis ambientals afecten més les condicions de vida dels pobres. El que ha passat a Nova Orleans amb el Katrina és una bona il·lustració del que pot passar quan es facin visibles altres problemes, des de l'encariment del petroli fins a les crisis alimentàries.

La crisi ecològica obliga a replantejar a fons les idees econòmiques bàsiques i les polítiques que se'n deriven. El creixement econòmic ha estat un objectiu bàsic de totes les polítiques dels dos darrers segles. El socialisme clàssic també n'era partidari, i l'experiència soviètica no va ser una altra cosa que un intent de reforçar el creixement partint de la propietat estatal i la planificació central. El fracàs d'aquell model ha deixat com a referent d'esquerra el model socialdemocratakeynesià, que es configura sobre l'objectiu de plena ocupació. El creixement és el mitjà tant per assolir la plena ocupació (el keynesianisme clàssic només en considerava la masculina) com per elevar el nivell de vida dels pobres (una fórmula que es considera vàlida tant a nivell nacional com global). El consumisme (i sovint l'armamentisme) és fonamental per a aquesta estratègia. Però ara sabem que el nostre nivell de vida no és universalitzable, i que com més s'expandeixi, més a prop estarem d'una greu crisi socioambiental. Cal començar a construir un altre paradigma.

L'objectiu central de tota societat ha de ser el de garantir condicions de vida acceptables per a tothom, i organitzar-se per satisfer-les. Es allò que fem quan actuem fora del mercat; per exemple, a l'esfera domèstica treballem en funció de les necessitats a satisfer (si bé el repartiment és força desigual degut a la prevalença de les estructures patriarcals). En aquest camp no semblaria racional inventar tasques innecessàries o indesitjables per tal d'aconseguir que tots els membres de la llar estiguessin ocupats un nombre determinat d'hores. Això és el que proposen les polítiques de plena ocupació: incrementar l'activitat, encara que sigui produint mals socials, per tenir tothom ocupat. Una economia de les necessitats ha de partir de la definició de nivells de consum i inversió desitjables, ha de repartir la càrrega de treball entre els seus membres i ha de generar mecanismes distribuïts

El nostre nivell de vida no és universalitzable; com més s'expandeixi, més a prop estarem d'una greu crisi socioambiental

adequats. No hi ha una solució fàcil per a la seva articulació, però segurament es poden trobar combinacions de mecanismes de mercat, planificació i autoconsum que ho permetin. Cal afegir, a més, que les polítiques de plena ocupació convencionals tampoc no han servit per reduir les desigualtats socials sinó que, més aviat, durant els darrers 30 anys l'ocupació ha estat la gran coartada que han utilitzat les classes dominants per legitimar la demolició de drets socials, la promoció d'activitats antiecològiques o la reducció d'impostos als rics.

El problema de la transició no es troba només en les creences, sinó més aviat en els interessos i en les institucions. Els primers són tan evidents que no en cal fer esment (encara que val la pena subratllar la capacitat que tenen els grans grups econòmics de generar àmplies coalicions de suport als seus interessos). Les institucions econòmiques que organitzen l'activitat econòmica, especialment les empreses i el sistema financer, estan dissenyades per funcionar en un món en creixement, en particular les empreses, en el creixement d'una determinada línia de producte (per exemple, la fabricació de cotxes o de cigarretes) i generen tot un seguit de resistències al canvi (inclosa la mobilització dels seus assalariats) que dificulten tota política de racionalitat social. Sense un canvi radical en l'organització econòmica, serà difícil transitar vers una economia sostenible. És evident que es tracta d'un repte molt difícil, però cal tenir-lo clar per començar a situar elements als debats socials.

Cal tornar a refer la reflexió sobre les alternatives al capitalisme amb tot allò que hem après, tant dels fracassos com del reconeixement de problemes abans no plantejats, com el del patriarcat o l'ecologia. És, però, evident, que queda un llarg camí de dificultats i no ens podem limitar a prefigurar una economia ideal. Les mesures de transició són importants, i són les úniques que poden potencialment permetre que allò necessari esdevingui possible. I per això convé pensar també en línies de treball en aquest sentit.

Tenim un cúmul de mesures útils que ja s'apliquen i que cal reforçar, com són les mesures de microracionalització ecològica (impostos ecològics, regulacions, subvencions a determinades activitats), de democratització (pressupostos participatius), de cobertura de necessitats (expansió dels serveis públics i de les mesures redistributives). D'altres requereixen un fort impuls, com l'extensió de nous drets socials o el foment de tecnologies netes. I altres que es coneixen no s'apliquen, per la resistència dels grans poders econòmics, particularment una forta regulació de les activitats financeres.

Però cal anar més enllà i començar a transformar el "nucli dur" del sistema. Hi ha diverses qüestions fonamentals a considerar:

- Una economia ecològica requereix una nova articulació entre diferents institucions econòmiques; necessitem més sector públic i més pes de les institucions no mercantils.

- Una economia ecològica requereix basar-se en la cooperació i en la participació. El foment de formes d'organització cooperatives i la democratització de totes les institucions econòmiques és un bàsic per garantir el pas a una economia de les necessitats.

- Una economia ecològica ha de desenvolupar una organització dels temps que permeti a tothom participar als diversos espais socials, la qual cosa suposa reorganitzar moltes activitats.

- Una economia ecològica ha de partir d'una distribució més igualitària. Les desigualtats són un poderós generador de consum posicional d'alt cost ecològic.

- Una economia ecològica ha d'avaluar entre necessitats, eliminant produccions innecessàries o indesitjables, limitant les activitats ecològicament no universalitzables. Això no ho permet el criteri monetari.

Tot això requereix molta innovació social i molta activitat cultural, doncs els valors sobre la distribució, les necessitats, estan plenes de referències culturals.

Els propers anys podem esperar noves convulsions socials. Els darrers anys ja en tenim experiència en forma de deslocalitzacions empresarials, desastres ecològics locals, crisis financeres, etc. I aquestes convulsions poden generar respostes que bloquegin les propostes alternatives (com les mobilitzacions de diversos sectors socials, treballadors, habitants de zones de muntanya, etc. en defensa d'activitats antiecològiques.). Cal anticipar les transicions, preveure mesures de suport als afectats, alternatives que tinguin en compte un repartiment just de costos i guanys, mesures diverses que facilitin l'adaptació vers una economia sostenible.

I cal, per últim, pensar en termes globals i locals. Però partint de la base que només són realment sostenibles aquelles polítiques i situacions que són replicables arreu del món. Que altres poden fer igual que nosaltres. O que els hi permeten desenvolupar línies complementàries. Una condició que avui no tenen la major part de propostes econòmiques que es venen com a veritats quasi absolutes. Cal ser realistes i considerar que la sostenibilitat, com la igualtat i la fi del patriarcat, requereixen un important esforç col·lectiu, de reflexió i de lluita per una societat realment digna.

Només són realment sostenibles aquelles polítiques i situacions que són replicables arreu del món

